

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI: 7-8-9-10
1989-1990-1991-1992

İstanbul-1995

ARAP ÂLEMİNDE FASÎH DİL-ÂMMÎ DİL MÜCADELESİ

Doç. Dr. Bedreddin ÇETİNER

Dil, Allah Teâlâ'nın insanlara bahşettiği sayısız nimetlerin başında gelir. Şayet, Allah Teâlâ, insanlara konuşabilme kabiliyetini vermemiş olsaydı hayvanlardan bir farkı kalmazdı.

Allah Teâlâ'nın insanlara bahşetmiş olduğu dili, bir organ olarak değil de, seslerden müteşekkil bir konuşma ve anlaşma sistemi olarak gerek doğulu, gerekse batılı ilim adamları çeşitli şekillerde tarif etmişlerdir. Tarifler farklı olmakla birlikte netice olarak hemen hepsinin ifade ettikleri manâ aynıdır.

Meselâ Cemâluddîn Abdurrahîm ibn el-Hasen el-İsnevî (öl. 772/1370) dili: "Çeşitli manâlar için vaz'edilmiş lafızlardan ibarettir." şeklinde; İbnü'l-Hâcib (öl. 646/1248): "Manâ için vaz'edilmiş her lafızdır." şeklinde; büyük dilci Ebu'l Feth Osman ibn Cinnî (öl. 392/1001) de: "Her milletin dilek ve arzularını, maksat ve gayelerini, düşüncelerini ifade ettikleri seslerden meydana gelmiş bir konuşma düzenidir."¹ şeklinde tarif etmişlerdir.

Zamanımızda ise Muharrem Ergin dili şöyle tarif ediyor: "Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, ses-

1 İbn Cinnî, el-Hasâis, tah.: Muhammed Ali en-Neccâr, Kahire 1952, I/33.

lerden örülmüş içtimâî bir müessesedir."²

O halde bu müessesenin kaynağı nedir? Bu konuda bazı nazariyeler ileri sürülmüşse de İslâm'a göre dillerin kaynağı ilâhîdir. Yani, bütünü olmasa bile bir kısmı, veya gerekli olduğu kadarı Allah Teâlâ tarafından Hz. Âdem'e vahy ve ilham yoluyla öğretilmiş, ondan da bütün oğullarına intikal etmiştir.

Yeryüzünde yaşayan bütün milletlerin kendilerine has dilleri vardır ve aralarında bu dille anlaşır, günlük ihtiyaçlarını onunla giderir, birbirlerine ihtiyaçlarını bu dille anlatır, kültür birikimlerini o dille yazdıkları eserlerle kendilerinden sonraki nesle miras bırakırlar.

O halde dil, sadece bir anlaşma vasıtasından ibaret olmayıp, aynı zamanda nesilleri birbirine bağlayan bir vasıta da. Hattâ dilin bu fonksiyonu diğerlerinden daha da önemlidir. Zira, ne kadar dikkat edilirse edilsin; şifâhî rivayetlerin zaman içinde bir takım değişiklik, noksanlık ve tahriflerden kurtulması hemen hemen imkânsız gibidir ve geçmiş nesillerin kültürlerini, tecrübelerini, bilgilerini sonra gelenlere aktarmada yetersiz kalmaktadır. Tarih öncesi, yani yazının bulunmadığı farzedilen zamanlardaki insanların medeniyetleri hakkında şayet yeterli bilgiye sahip değilssek bu, büyük ölçüde onların konuştukları dili yazıya geçirmemiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Ya da daha objektif bir yaklaşımla, onların bıraktıkları yazılı vesikalara ulaşamamış olmamız, o dönemin bize göre karanlıklar içinde kalmasına sebep olmuştur. İstikbalde, tarih öncesi kavimlerin bıraktıkları vesikalara ulaştığımız takdirde onlar hakkında, kültür ve medeniyetleri, ulaştıkları medeniyet dereceleri, yaşantıları hakkında bilgi sahibi olabileceğiz.

Bu yönüyle ele alındığında dil ve onun yazılı şekli, insanlık tarihindeki nesilleri birbirine bağlayan en güçlü vasıta da.

Elbette diller, onları kullanan beşer tekâmülüne paralel olarak tekâmül etmiştir ve etmektedir. Yalnız bu tekâmül, günümüzde olduğu gibi, nesiller arasındaki bağı koparan bir etken olmayıp, insanların ihtiyaçlarını daha müttekâmil bir şekilde gidermeye yarayan, zamanın insanların ilerleme ve tekâmül seyrini simgeleyen bir olaydır. Beşer, Hz. Âdem'den bu yana devamlı bir tekâmül içinde olduğuna göre dillerin de tekâmülü kaçınılmazdır.

Umûmî manâda dillerin fonksiyonuna böylece ve kısa bir göz attıktan sonra daha özel alanda Arapçaya dönelim:

2. Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1962, s. 3.

Arapça, belli başlı üç büyük dil grubundan "Sâmî Diller"e dâhildir. Bu dil grubu, Hz. Nûh Peygamber'in oğullarından Sâm'a ve onun soyundan gelenlere nisbet edilmektedir. Sâmî diller grubu Akadca (Asûr ve Bâbil), Âramca, Ken'anca (Fenike, İbrânî), Arapça, Eski Yemen Dilleri ve Habeşçe'den meydana gelmektedir.

Sâmî Diller içinde Arapça, mümtaz bir mevkiye sahip olup ilk sâmî dilin-Her ne kadar bu dilin hangisi olduğu kesin olarak bilinemiyorsa da Âsûr-Bâbil dili olduğu görüşü ağır basmaktadır- özelliklerini en fazla taşıyan dil olduğu genellikle kabul edilmektedir.

Bununla beraber, yazı olarak ortaya çıkışı oldukça muahhardır. Ama intişarı itibariyle dünyada Lâtince'den sonra ikinci sırada yer alır. Çin'den Afrika'nın Atlantik sahiline, Akdeniz sahillerinden Malezya Adaları'na kadar en çok kullanılan yazı Arap yazısıdır. Suriye'den hicret edenler tarafından Birleşik Amerika'da ve Brezilya'nın bazı güney vilâyetlerinde dahi kullanılmaktadır.³

Bu intişarda İslâm'ın ve mukaddes kitabının rolü elbetteki çok büyüktür. Şayet Kur'ân-ı Kerîm, Arapça olarak nâzil olmasaydı belki de Arap dili ve yazısı Arabistan'a ve Araplara münhasır kalacaktı.

Burada şuna da işaret etmek yerinde olur ki; maalesef İslâm öncesi devirlere ait Arapça yazılı vesikaların çoğu bize kadar ulaşmamıştır. Şimdiye kadar bulunanlar da İslâm öncesi yazı hakkında bize yeterli bilgiyi sağlamaktan uzaktır. Herhalde bedevî hayatı yaşayan Araplar yazı ile fazlaca iştiğal etmemiş olmalıdırlar. Bunun yanında yerleşik hayata geçmiş ve ticaretle iştiğal eden Araplarda (Hire, Mekke ve Medine gibi) yazımın varlığı kesindir. Nitekim, Mekke'de, İslâm'ın zuhurunda 17 erkek ile birkaç kadının okuma-yazma bildikleri tarihçi Belâzûrî (öl. 892 M.) tarafından nakledilmektedir.⁴ Ayrıca muhtelif panayırarda ve özellikle Ukkâz panayırında şairler arasında yapılan şiir müsabakalarında birincilik kazanan şiirler yazılı olarak Ka'be'nin duvarlarına asılarak ilân olunmaktaydı ki "el-Muallakâtu's-Seb'a" bu şekilde meydana gelmiştir.

Dolayısıyla müsteşrik Theodor Nöldeke ve W. Ahlvardt tarafından ortaya atılan ve Mısırlı edîb Dr. Tâhâ Hüseyin tarafından genişçe işlenen "Câhiliyye Devri şiirlerinin sonradan ve İslâmî devrede söylenerek Câhiliyye Devri şairlerine nibet edildiği" şeklindeki bir şüpheyeye⁵ katıl-

3 B. Moritz, *Arap Yazısı*, İA. I/498.

4 B. Moritz, a.g.m. İA. I/499.

5 Bedreddin Çetiner, *Tâhâ Hüseyin, Hayatı, Eserleri ve XX. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri* (Basılmamış Doktora Tezi), s. 141-144.

mak mümkün değildir.

Müsteşrikleri bu şüpheye iten âmil, bu şiirlerde görülen islâmî temalar olmalıdır ki, müsteşrikler, İslâm'dan önce Arap yarımadasında hanîflerin varlığını nedense görmezden geliyorlar.

Her halükârda Arap dili ve edebiyatı Kur'ân-ı Kerim'in nüzûlü ile zirvesine ulaşmış, son derece zengin bir dil haline gelmiş; ayrıca muhtelif lehçeler arasında Kureyş lehçesi hâkim bir lehçe haline gelmiştir. Esasen Kur'ân'ın nüzûlünden önce de Kureyş Kabilesi'nin "Harem Ehli" olmakta doğan bir rüçhaniyetleri zaten söz konusu idi. Kur'ân-ı Kerim bu rüçhaniyeti bir nevi pekiştirmiştir.

Her dil gibi Arap dili de çeşitli merhaleler geçirmiştir. Edebiyat tarihçisi Ahmed Hasen ez-Zeyyât bu devirleri şöyle tasnif ediyor:

a) Câhiliyye Devri: Adnânîlîr'ın M.Ö. V. asrın ortalarında Yemenliler'den kurtulmaları ile başlar, Hz. Peygamber'in 622 yılında Hicreti ile sona erer.

b) Sadr-ı İslâm Devri: 622'de başlar ve 132/749 senesinde Emevîlerin yıkılması ile sona erer.

c) Abbâsîler Devri: 133/750'de Abbâsî Devleti'nin kurulması ile başlar 656/1258'de Moğollar'ın Bağdad'ı istilâsı ile son bulur.

d) Türkler Devri: Moğollar'ın Bağdad'ı istilâsı ile başlar Mısır'ın Fransızlar tarafından 1798'de işgali ile sona erer.

e) Yeni Edebiyat Devri: Fransız işgali ile başlayan bu devre halen devam etmektedir ve Muasır Arap Edebiyatı devridir.⁶

Hz. Peygamber'in vefatından sonra muhtelif Arap kabilelerinin çeşitli yerlere göç ederek yer değiştirmeleri Arap dili için yepyeni bir asrın başlamış olduğunun da ifadesidir. İslâm'ın zuhuruna kadar bâdiyede mahpus durumda kalan birçok Arap lehçesi, muhtelif harbler sebebiyle Filistin, Irak, Suriye, Mısır ve daha bir çok yeni İslâm'a giren ülkeye taşınmış oluyordu. Rasûlullâh (s.a.s.)'in vefatının üzerinden daha yüz yıl bile geçmeden Arap dili çok geniş bir sahada çeşitli dillerle bir mücadele ve yarışma devresine girmiş oldu. Bu mücadele bir çok bölgede Kur'ân dili Arapça'nın üstünlüğü ile sonuçlandı ve İslâm'ın yayıldığı bölgelerdeki mevcut diller büyük ölçüde Arapça'nın tesiri altında kaldı.

Bu arada, eski Mısırlılar'ın dili olan Kıbtîce gibi bazı diller de tama-

6 Ahmed Hasen ez-Zeyyât, Târîhu'l-Edebi'l-Arabî, Mısır tarihsiz, s. 5.

men ortadan kalkarak yerine Arapça kaim oldu. Mısır'daki dil kavgalarına ilerde daha geniş bir şekilde temas edeceğiz.

Arapların, gayr-ı Arap unsurlarla teması her ne kadar Arapça'nın, onların diline tesiri neticesini doğurmuşsa da bu tesir elbette tek taraflı olmamıştır. Tesir-teessür mekanizması Arapça'nın da muhtelif bölgelerde çok değişik lehçelere dönüşmesine müneer olmuştur. Gırtlak yapıları fasih Arapçayı telaffuza müsait olmayan milletler, özellikle telaffuz yönünden Arapça'yı kuşa çevirmişler ve maalesef bu dejenerasyon bütün hızıyla devam etmektedir.

Arap âleminin 1789 Fransız ihtilâlinden sonra Osmanlılar'dan koparılması faaliyetleri başladığında batılılar, bu kavimleri birbirine bağlayan en güçlü bağlardan birinin Kur'an Dili olduğunu farkettiler ve çalışmalarını özellikle bu sahada yoğunlaştırdılar.

Arapların sömürge haline getirilmeleri için hazırlanan plânın birinci merhalesi, onları Osmanlı birliğinden koparmakla tamamlandı. Bu arada Irak, Suriye, Lübnan ve Mısır'da ayrı telden çalar gibi görünen, ama hedefi bir olan dil çalışmaları hızlandırıldı. Özellikle işgalci Fransız ve İngilizler'ce desteklenen gayr-ı müslim Arap unsurlar, buldukları bölgelerin mahallî dillerinin Kur'an Dili olan müşterek Arapça'dan ayrılması, değişime uğratılması için hızlı bir çalışmaya girdiler.

Bilhassa Lübnan'da bulunan Hristiyan Araplar bu çalışmalarda başı çekmiştir. Matbuâtın hızla geliştiği Lübnan'da hemen bütün neşir hayatı Hristiyan Araplar'ın tekeline sokulmuş; burada yetişen edibler, şâirler, edebiyat tarihçileri, gazeteciler, edebiyat tenkidçileri dağıldıkları Arap-İslâm diyarında, daha önceden plânlanan çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Meselâ Irak'taki Kermililer ailesi, buradaki âmmî dil çalışmalarının programlayıcısı ve uygulayıcısı rolünü üstlenmişler ve Irak'ta teşekkül eden âmmî dili yazı diline geçirebilmek için ciddî ve uzun bir çalışma dönemine girmişlerdir. Irak'ı işgal eden İngilizler'in de yardım ve desteği ile bir Kermit papazı olan Anistas el-Kermilî, büyük bir edib ve gazeteci olarak lânse edilmiş; âmmî dili yayma ve yazıya geçirme faaliyetleri daima desteklenmiştir. 70 civarındaki eserinin dörtte üçü Irak âmmî dili araştırmaları ve bu dilin nahiv kurallarının tesbiti sahasındadır.

Mısır'da ise yine Lübnan asıllı edibe ve şâire Mey (Marie) Ziyâde, Lübnan'daki râhibelik tahsilinden sonra Lübnan'dan ayrılan ailesi ile birlikte Mısır'a yerleşir ve faaliyetlerine ailece burada devam ederler.

Bu Mey Ziyade hakkında biraz daha fazla bilgi vermemiz gerekir. Zira

muasırı olan Mısır edîblerinin hemen tamamı ondan etkilenmiş görünmektedirler.

Marie, Lübnanlı bir baba ve Filistinli bir ananın kızıdır. 1886'da Nâsıra'da doğmuş, 1941'de Mısır'da ölmüştür. Babası orada öğretmen imiş. Marie, 1904 yılına kadar Ayntura'da bir rahibe okulunda eğitim gördü. 1908'de ailesi ile birlikte Mısır'a geldi ve Arapçayı burada öğrendi. O zamana kadar kullandıkları dil Fransızca idi ve Mey, tam bir Fransız terbiyesi almıştı. Babası, burada öğretmenliği bırakarak bir gazete tesis etti ve gazeteciliğe başladı.

Mey Ziyade ise Salı günleri evinde, zamanın edîb ve şairlerinin devam ettiği edebî, fikrî toplantılar tertip etmeye başladı. Zamanında Fransa'da moda olan "Edebiyat Salonları" geleneğini Mısır'da ilk icad eden O'dur. Tesirli bir hitabet kabiliyeti, parlak gözleri, sıcak ifadeleri, latif işaretleri ile son derece zekî bir hanım olan Mey, mutad toplantılarına katılan bütün davetlilerin hayranlıklarını ve sempatilerini üzerinde toplamıştı. Hattâ zamanının islâmî yazar ve edîbi Mustafa Sadık er-Râfî (öl. 1937) bile onun etkisinden kurtulamamıştır. Başta Ahmed Lütfi es-Seyyid, Abdülaziz Fehmi, Süleyman Bustânî, Abbâs Mahmûd el-Akkâd, Şair Ahmed Şevki, Halîl Matrân, Ya'kûb Sarrûf, İbrahim el-Mâzinî ve Tâhâ Hüseyin olmak üzere Mısır'daki ünlü edîb ve şairler onun bu toplantılarına uzun zaman devam etmişler ve etkisi altında kalmışlardır.⁷

Mey Ziyâde ve emsali Lübnan asıllı Hristiyan Araplar Mısır'a geldiler ve Arap dili ve edebiyatı ile meşgul oldular. Edebiyat ve matbûât çevreleri ile sıkı bir ilişki içine girdiler. Peki netice ne oldu?

O zamana kadar fasîh dil-âmmî dil diye bir problem yokken nedense bir fasîh dil düşmanlığı zuhûr ediverdi ve Mısırlı edîbler arasında bu konuda bir tartışma kapısı açılıverdi ve bu tartışmalar günümüze kadar süregeldi.

Dil konusunda Mısırlı edîblerin oluşturduğu grupları şöyle sıralayabiliriz:

a) Eskiye bağlı, Kur'ân-ı Kerîm üslûbunu kendileri için en ideal model kabul eden muhafazakârlar (Mustafa Sadık er-Râfî ve Şekîb Arslan gibi).

b) Fasîh Arapçanın tamamen terkedilip yerine avâm dilini resmî dil olarak kabul edilmesini veya fasîh-âmmî karışımı yeni bir dil geliştirilme-

7 Geniş bilgi için bk. Mustafa Gâlib, Abâkiratu'l-Edeb, Beyrut 1974, s. 286-291; Abdülğani Hasen, Mey Edîbetu's-Şark ve'l-Urûbe, Beyrut tarihsiz, s. 13-28; 'Amîru'l-Akkâd, Garâmiyyâtul-Akkâd, Kahire 1389/1971, s. 37-38; Mustafa eş-Şek'a, Mustafa Sâdik er-Râfî, Beyrut 1978, s. 25-26.

sini savunan, müfrit yönü ve avâm dilinin yazı dili olarak kabul etmemekle birlikte fasîh dilin sadeleştirilmesini ileri süren mutedil cephe ve müceddidler (Ahmed Lütî es-Seyyid ve Tâhâ Hüseyin gibi).

c) İlhamını, İslâm öncesi firavunluk devrinden alan kavmî bir edebiyata gidilmesini savunanlar (Muhammed Hüseyin Heykel gibi).⁸

Ancak, Mısır'daki fasîh dil-âmmî dil tartışmalarının başlamasını sadece Lübnanlı hristiyan Arapların çalışmalarına bağlamak doğru olmaz sanırız. Bundan daha da etkili olan İngiliz istilâsına ve İngilizlerin çalışmalarına da bir göz atmakta fayda görüyoruz:

İngilizler, Mısır'ı işgal eder etmez ilk iş olarak ilk, orta ve yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim dilinin İngilizce olmasını kararlaştırdılar. Fasîh Arapçayı kaldırmak için ellerinden geleni yaptılar. İşgal ettikleri diğer Arap ülkelerinde yaptıkları gibi, burada da fasîh dil düşmanlığı yaratmaya çalıştılar. Bu konuda yerli hristiyanlardan ve kandırdıkları yerli edîblerden de istifade yolunu tuttular. Zira fasîh Arapça'nın müslüman ülkeleri birleştiren, birbirleri ile kaynaştırıp anlaştıran dinî ve mânevî değerlerle kültürel ve tarihî değerlerin arasını birleştiren ve böylece kendilerine mukavemet edecek bir güç oluşturan yegâne âmil olduğunu iyi biliyorlardı.

İngilizler, Arapçayı okullardan kaldırmakla yetinmediler. Fasîh Arapça'yı gözden düşürmeye, hiç olmazsa bozarak fesahatini ortadan kaldırmaya çalıştılar. Fasîh dili ortadan kaldırıp yerine âmmî dili ikame edebilmek için şöyle diyorlardı: "Mısırlılar'ın ilmî, edebî ve teknik sahada geri kalışları Kur'ân'ın dili olan klâsik ve eski Arapça'ya bağlılıklarından ileri gelmektedir. Mısır, Batı medeniyeti ile atbaşı yürümek istiyorsa avâm dilini geliştirip yazı dili haline getirmelidir. Zira avâm dili daima canlı, kendini yenileyen, halk tarafından kolaylıkla anlaşılın, yeniliklere kendini uydurabilen; halkın hislerini, duygularını, ihtiyaçlarını zamanın icaplarına göre ifade imkânı olan bir dildir. Bir ülkenin kalkınması ancak halkının yetişmesi, âlimlerinin ve edîblerinin yazdıklarını anlayabilmesi ile gerçekleşir. Halkın, bilgin ve edîblerinin yazdıklarını anlayabilmesi yazı dilinde onların konuştuğu dilin kullanılmasına bağlıdır."⁹

İngilizler'in Arapça'ya düşmanlıklarının en büyük temsilcilerinden birisi ve İngilizler tarafından Mısır'ın sulama işleri teşkilâtının başına ge-

8 Geniş bilgi için bk. Enver el-Cundî, en-Nesru'l-'Arabî el-Mu'âsir, Kahire tarihsiz, s. 839; aynı müellif, el-Luğatu'l-'Arabiyye beyne Humâtiâ ve Husûmihâ, Kahire tarihsiz, s. 77; Mustafa eş-Şek'a, age., s. 44-46.

9 Ömer ed-Dusûki, fi'l-Edebî'l-Hadis, Mısır 1970, II/42.

tirilmiş olan Sir William Willcoks (öl. 1932) daha da ileri giderek Mısırlıların aslı dillerinin Arapça ile yakından veya uzaktan bir ilgisi olmadığını -ki burada haklıdır. Zira Mısırlıların eski dili Kıptî dilidir. -Eski Fenike dilinin bir devamı olduğunu- yukarıda da belirttiğimiz gibi Fenike dili de Sâmi Diller grubuna dahildir. - İleri sürerek "Fasîh Arapça'nın kaldırılarak yerine avâm arapçasının ikame edilmesi halinde Mısır'da en geç on sene içerisinde cehaletin ortadan kalkacağını" ileri sürüyordu.¹⁰

İngiliz işgali ile bir takım müsteşrikler de Mısır'a geldiler ve işgalcilerin çizdikleri plân doğrultusunda çalışmaya başladılar. Bu cümleden olarak Mısır'da fasîh dilin atılarak yerine yazıda avâm dilinin kullanılabilmesi için herşeyden önce kaidelerinin, esaslarının tesbiti gerekiyordu. Bu konuda ilk çalışma Dr. Wilhelm Sitta tarafından yapıldı ve Sitta 1880'de "Kavâidu'l-luğati'l-Âmmiye fi Mısır" adlı eserini; 1890 yılında Alman müsteşrik Dr. Karl Wollers "el-Lehcetu'l-Âmmiye el-Hadîse fi Mısır" adlı eserini neşrettiler. İslâm Ansiklopedisindeki "Ezher" maddesinin yazarı da bu Wollers'tir. Azınlık mahkemesi hâkimlerinden Sildon Wilmore, 1901'de "el-Arabiyyetu'l-Mahalliyye fi Mısır" adlı bir eser yazdı. Bunu, 1902'de çıkardığı "Luğatu'l-Kâhira" adlı eseri takib etti. Pawel ve Dr. Phillot 1926 yılında "el-Muktadab fi Arabiyyeti Mısır" adlı eseri meydana getirdiler. Eser İngilizce yazılmıştır.

Batılılar sadece Mısır avâm dilini yazıya geçirme çalışmaları ile yetinmeyip Irak, Suriye, Lübnân, Tunus, Fas (Mağrib) gibi Arapça konuşulan bölgelerde âmmî dili, yazı dili haline getirebilme çalışmalarına öncülük ettiler.

Meselâ müsteşrik Louis Masignon, Fransızca olarak kaleme aldığı "Lehcetu Bağdâd el-Âmmiye" adlı eserini 1913'de Mısır'da; Emmanuel Matson "Luğatu Beyrût el-Âmmiye" adlı eserini 1911'de neşrettiler. Ben Smail "Luğatu Merâkeş el-Âmmiye ve Kavâiduhâ" adıyla Fransızca bir eser hazırladı. Louis Marseer'in Fransızca olarak kaleme aldığı "Arabiyyetu Merakeş" adlı eseri 1925'te Paris'te, Bryeteser'in Almanca yazdığı "Âmmiyyetu Dimaşk" adlı eseri de 1924'de Hannover'de neşredildi.¹¹

Avâm dilinin kullanıldığı ilk eserler de yine, ilk defa Arap olmayanlar tarafından te'lif edilerek halka arz edildi. Bunlardan William Wilcoks, Şekspir'in bazı eserlerini (IV. Henri ve Hamlet gibi) 1892'de, arkasından da Kitab-ı Mukaddes'in bazı bölümlerini (Matta ve Markos İncilleri,

10 W. Willcoks, Syria Egypt North Africa and Malta Speak Punic not Arabic, s. 95 vd.

11 İbrahim en-Ni'me, Beyne'l-İslam ve'l-Âmmiye ve'l-Fushâ, et-Terbiyyetu'l-İslâmiyye, XXI (Temmuz 1978), s. 62.

Tevrat'ın Tekvin bâbı, Mezmûrlar ve Rasullerin İşleri'ni) 1926'da avâm diliyle Arapçaya terceme etti. 1929'da da "el-Eklu ve'l-îmân" adlı kitabını yine avâm diliyle te'lif ve neşretti.¹²

İslâm dünyasında, nedense müsteşriklerin çalışmaları büyük bir hayranlıkla takip edildi ve halen de bu hayranlık bütün canlılığı ile devam etmektedir. Gerçekten bu çalışmalar içinde ilmî objektiflik ölçülerine sâdik olanların varlığı inkâr edilemez. Meselâ İslâm klâsiklerinden bazı-
larının ilk tenkidli neşirlerini gerçekleştirmek onlara nasib olmuştur. Şimdiye kadar İslâm âleminde gerçekleştirilemeyen şümüllü bir hadis in-
deksi de müsteşriklerce yapılmıştır. İslâm ilim dünyası bu çalışmaları gö-
zardı edecek değildir. Ama, acaba müsteşriklerin fasih dil-âmmî dil konu-
sundaki çalışmaları aynı ilmî objektiflik ölçülerini taşıyor mu? Fasih dil,
gerçekten ona isnad edilen eksik ve kusurları taşıyor mu?

Fasih dil düşmanlarının telkinleri başlıca şu maddelerde toplanıyor-
du:

1. Fasih dil, eski, eksik, ilmî yönden yetersiz, yeni yeni icadları karşı-
lamaktan âcizdir.
2. Yazıyla, harflerin şekliyle, hareke, i'râb ve telaffuz yönüyle son de-
rece zor bir dildir.
3. İnsanların anlıyamıyacağı bir seviyededir.
4. Konuşulan dil ile yazılan dil arasında kapatılması mümkün olma-
yan bir uçurum vardır.

Yukarda işaret edildiği üzere batılı müsteşrikler ve İslâm âlemine birer
ilim adamı olarak lânse edilen bazı müsteşrikler gittikleri yerlerde yerli
bir takım işbirlikçiler de kazandılar. Bunlardan Mısır'ın gazetecilik haya-
tında önemli bir mevkiye sahip büyük edib ve fikir adamı Ahmed Lütfi es-
Seyyid: "Hikmet, hitabet, edebiyat ve ilim dili olarak fasih arapçanın öğ-
renilmesinin, batı dillerini öğrenmekten daha zor olduğunu" ileri sürerek
"Birinci etapta i'râbın kaldırılmasını" teklif ediyordu. Buna göre: "Vâv,
yâ, elif harfleri sesli, diğer harfler sessiz olacak, hareke kaldırılarak bu üç
harf seslendirmede kullanılacak; yani fetha yerine elif, damme yerine
vâv, kesra yerine de yâ kullanılacak, tenvin yerine de nûn getirilecekti."
Bu teklifi destekleyenlerden Kaşım Emin (öl. 1908)'de: "Avrupalı anla-
mak için okuyor. Biz ise okumak için anlıyoruz" diyordu.

Mısırlı edibler meseleyi çok yönlü olarak ele alıp incelerken, kendi

12 İbrahim en-Nî'me, agm. et-Terbiyetu'l-İslâmiyye, aynı sayı, s. 60.

aralarında, iddialarının doğruluğunun isbatı için cansiperâne bir mücadele verirken belki de batılıların ekmeğine yağ sürdüklerinin farkına bile varmamışlardır. Bu kıyasıya mücadele iki asırdan beri bütün hızıyla zaman zaman şekil ve muhtevâ değiştirerek devam edegelmiştir.

Bu iddialar arasında belki de en makulü "Mısırlılar'ın Arap olmadığı, sonradan Arap-İslâm hüviyeti kazandığı ve dolayısıyla benliğini bulmak istiyorsa İslâm öncesi firavunlar devri kültür ve medeniyetine dönmesi gerektiği" iddiasıdır.

Dr. Hüseyin Heykel (öl. 1956)'in öncülüğünü yaptığı bu iddia sahipleri esas itibariyle edebiyatta bölgeciliğe ve millî edebiyata -ki onlar millî kültür ve edebiyat olarak firavunlar devri kültür ve edebiyatını kabulleniyorlar- davet ediyorlardı. Onlara göre Mısır, Arap ve Türk işgalleriyle ilerlemesi durdurulan, kültür ve medeniyeti söndürülen bir ülkedir. Kalkınması, ilerlemesi ve şahsiyet kazanması ancak, İslâm öncesi kültür ve medeniyet değerlerinin ortaya çıkarılması, ihyâsı ile mümkündür.¹³

Aslında Mısır'ı İslâm âleminden koparmak ve yutulması kolay bir lokma haline getirmek için hazırlanan mizansenin en etkili unsurlarından biri de elbette onların millî ve hamâsî duygularını kabartan böyle bir iddiadır. Sömürgeci ülkelerin, gittikleri her yerde o bölgenin tarihini araştırmaya önem vermeleri, onların tarih öncesine kadar uzanan bir periyotta tarih, dil, kültür ve medeniyet öğelerini araştırmaya koyulmaları bu tür faaliyetleri desteklemeleri câlib-i dikkattir.

Özellikle Avrupa'nın daracak kıtalarından taşarak sömürgeci bir politika takip etmeye başlamalarından sonra Üniversitelerinde şarkiyat araştırmalarına yönelik bölümler ihdas etmeleri şimdiye kadar kaç İslâm âliminin dikkatini çekebilmiştir? Acaba Batılılar, doğru ülkeler milletlerini kendilerinden daha mı çok sevmekteler ki yüzbinlerce dolar harcayarak üniversitelerinde şarkiyat bölümleri kurmuş ve bunca müsteşriki yetiştirerek şark ülkelerine göndermişlerdir?

Mısır'da Fir'avunlar devrinin en şa'şaalı devrinde inşa edilen Piramitler (Cize ve Sakkara Piramitleri), Luxor'da ilk Fir'avunlar devrinden kalma şehirler ve mezarlar (Medînetu Habu, Ma'bedu'l-Karnak, Vâdi'l-Mulûk, Vâdi'l-Melikât; Irak'da Asûr-Bâbil, Sümer medeniyetlerinin (Mezepotamya) kalıntıları, Ürdün'de Petra Harabeleri üzerindeki çalışmalar, nihayet Anadolu'da Roma, Helen, Frikya, Lidya, Eti ve Sümer medeniyetlerinin kalıntıları üzerinde yapılan çalışmalar hep müsteşrikler tara-

13 Muhammed Huseyn Heykel, fi Menzili'l-Vahy, Mısır tarihsiz, s. 4; Ali Abdülhalim Mahmûd, Nahve Edeb İslâmî Mu'âsır, Suudi Arabistan tarihsiz, s. 167.

findan başlatılmış ve çoğu halen onlar tarafından devam ettirilmektedir.

Yalnız müstevîlerin emelleri ile buralarda çalışan müsteşriklerin samîmiyetlerini birbirine karıştırmamak gerekir. Şark âlemi, müstevîlerin emellerinin tahakkuku veya ne dereceye kadar başarılı oldukları hususu bir tarafa bırakılacak olursa, müsteşriklerin bu kabil çalışmalarını sonunda ne kadar değerli eserlere sahip olduğunu anlamış ve bir süre sonra da bu tarihî zenginliği koruma gayreti içine girmiştir.

Bizim burada işaret etmek istediğimiz husus bu değildir ve niyetimiz kimseyi karalamak da değildir. Ancak şurası da bir gerçektir ki, salt ilim ve hakikat peşinde koşan müsteşrikler -ki onların hizmetleri unutulacak değildir- yanında, şark milletleri ile onların mukaddes dini ve bu dine dayalı tarihleri, kültürleri hakkında peşin hükümle hareket eden ve bu dini tezyif için birşeyler bulabilmek umudu ile çalışanlar maalesef mevcuttur ve âdetâ İslâm'ın sembolü olan Kur'ân'ın dilini (Fasîh Arapçayı) bozarak bu dili kullananların ondan nefret etmesini, sonra da bütünüyle terk ederek avâm arapçasına intikallerini ya da fasîh Arapçayı bilküllüye eski kitaplara hapsederek ölü bir dil haline getirip Arapların Latin harflerine intikalini sağlayacak çalışmalara giren müsteşriklerin bunu, Arap-İslâm âleminin hayrına yaptıklarını sanmak da safdillik olur.

İngiliz tarihçisi Arnold Toynbe "el-Âlem ve'l-Ğarb" adlı eserinde bakınız ne diyor: "Arapça konuşan İslâm ülkelerinde her ne kadar konuşma dili-avâm arapçasını kastediyor- bölgelere göre birbirinden farklı ise de fasîh dil, Arap Körfezi (Basra Körfezi)'nden Kuzeyde Haleb ve Musul'dan, güneyde Hartum, Aden, Maskat ve Zengibar'a kadar bir tek dildir. Kahire, Şam ve Beyrut'ta neşredilen kitap ve gazeteler bütün bu geniş mıntıkada okunabilmektedir. Zira Arap dili bütün bu İslâm ülkeleri için dinî bir dildir. Hattâ sadece bu ülkelerin değil, bu dili konuşmada kullanmayan İslâm ülkelerinin de dinî dilidir.

Şimdi bu Arap âleminin birbirinden tamamen ayrı yaşayan müstakil yirmi devlete bölünmesi zarûrî değil midir? İspanya'nın Amerika İmparatorluğu'nda olduğu gibi gerçekten Arap âleminin parça parça olduğunu görmemiz zarûrî değil midir?"¹⁴

Toynbe bu ifadeleri ile sanki şöyle bir mesaj veriyor: "Ey garphılar, siz, İslâm âlemini bölmek, onlar üzerinde hâkimiyet kurmak mı istiyorsunuz? O halde herşeyden önce onları birleştiren bağı ortadan kaldırınız. Bakınız, Kahire'de neşredilen bir kitap, bir gazete Arap olsun olmasın bütün

14 Mahmûd Muhammed Şâkir, Ebâtîl ve Esmâr, Kahire 1972, s. 231 vd.

İslâm âleminde okunabiliyor. Fikirler böylece yayılabiliyor, müşterek bir kamuoyu oluşabiliyor. Bu, Kur'ân'ın dili Arapçayı bütün müslümanların din dili olarak kabullenip öğrenmesi ve muhafaza etmesi sayesinde. İslâm âleminin âdetâ mukaddes bir dil olarak gördüğü fasîh Arapça'yı ortadan kaldırırsanız onları birbirlerinden uzaklaştırabilir, ayrı ayrı devletçikler haline getirebilir, zayıflatarak onlar üzerinde ayrı ayrı hâkimiyet tesis edebilirsiniz."

Arnold Toynbe'nin bu teşhisi gerçekten çok yerindedir. İslâm ilimler tarihine şöyle kısa bir göz atacak olursak hangi ırka mensup olursa olsun, İslâm âleminde yetişen âlimlerin birçok ilim dalında eserlerini kendi dillerinde değil de Arapça yazmış olduklarını görürüz. Özellikle Türkler bu hususta temâyüz etmişlerdir. Orta Asya'daki Müslüman-Türk medeniyetinden tutun Osmanlılar'ın son dönemlerine kadar uzanan uzun bir periyotta müslüman-türk âlimler muhtelif bilim dallarında eserlerini mutlaka Arapça olarak te'lif etmişlerdir. Meselâ Mâtürîdîler'in imamı Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (öl. 333 H.) "Te'vilâtü'l-Kur'ân"; Cârullâh ez-Zemahşerî (öl. 538 H.) "el-Keşşâf" adlı tefsiri; Ebû Abdillâh Muhammed ibn Ömer er-Râzî (öl. 606 H.) "Mefâtihu'l-Ğayb" adlı tefsiri; Ebu'l-Berekât Abullah ibn Ahmed en-Neseî (öl. H. 710) Medâriku'-Tenzîl" adlı tefsirini; Osmanlı şeyhülislâmlarından Molla Gürânî (öl. 893 H.) "Ğâyetü'l-Emânî fi Tefsiri'l-Kelâmî'r-Rabbânî" adlı tefsirini, Şeyhülislâm Ebu's-Suûd Efendi (öl. 710 H.) "Medâriku't-Tenzîl" adlı tefsiri; Osmanlı şeyhülislâmlarından Molla Gürânî (öl. 982 H.) "İrşâdu'l-Akli's-Selîm" adlı tefsirini; İsmail Hakkı Bursevî (öl. 1137 H.) "Rûhu'l-Beyân" adlı tefsirini Türk olmalarına rağmen Arapça olarak te'lif etmişlerdir.

Bu, Endülüs, Mağrib, İran, Hind ve Balkan müslüman âlimleri için de geçerlidir.

Arnold Toynbe ve emsali batılı ilim adamlarının, mütefekkir ve siyâsilerinin fasîh Arapça hakkında düşündükleri ve plânladıkları gerçekleştiği takdirde Arap-İslâm dünyası parçalanmakla kalmayacak; aynı zamanda son derece zengin bir kültür hazinesi ile alâkası da kesilmiş olacaktı.

Burada işaret etmemiz gereken önemli hususlardan biri de muhafazakârların ve fasîh dil taraftarlarının kalesi sayılan Mısır'daki el-Ezher Üniversitesi ile, ilericilerin ve âmmî dilin en ateşli savunucularının yetiştiği Kahire Amerikan Üniversitesi'nin bu kavga içindeki yeri ve fonksiyonlarıdır.

el-Ezher Üniversitesi'nin "el-Câmiu'l-Ezher" adıyla 24 Cemâziye'l-Evvel 359/Nisan 970'de Fâtımîlerin ordu kumandanı Cevher es-Sıkkîhî ta-

rafından temeli atıldı ve iki yılda tamamlanarak 361/972 yılı Ramazanının 17'sinde ilk cuma namazı kılındı.¹⁵ Üniversiteye, Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtımetu'z-Zehrâ'ya nisbetle el-Ezher adı verildiğine dair rivayet genel kabule mazhar olmuştur.

Başlangıçta Şia fikhının okutulduğu Üniversitede, Eyyûbiler döneminden başlayarak Hanefi ve Şafiî fıkıhları da okutulmaya başlanmış; Şia fikhî sonraları tamamen terkedilmiştir.

Eyyûbî, Memlûk ve Osmanlı devirlerinde yapılan ilâveler ve tahsis edilen vakıflarla Üniversite devamlı bir gelişme göstermiş ve beynelmilel bir "İslâm Üniversitesi" hüviyeti kazanmıştır.

Üniversite'de öğrenim, asırlar boyunca sadece İslâmî ilimlere münhasır kalmış; Tıp, Eczacılık, Ticaret, Tabiî Bilimler, Dil ve Tercüme Fakülteleri son asırda kurulabilmiştir.

Fransız işgalinden sonra el-Ezher'de reform teklifleri ortaya atılmış; birkaç defa vakıflarına devletçe el konulmuş, bu vakıfların bazıları daha sonra iade edilmiştir.

el-Ezher, kuruluşundan günümüze kadar İslâmî ilimlerin ve fasîh Arapça'nın devamına hizmet etmiş bir kuruluş olarak tanınır. Halen de -vâkıaya mutabık olmasa bile- bu gözle bakılmaktadır ve hemen bütün İslâm ülkelerinden gelmiş takriben 35 bin öğrenciye eğitim vermektedir.

Yine Fransız işgalinden sonra el-Ezher, gericilikle, tutuculukla suçlanmaya, ulemâsı ve öğrencileri karalanmaya başlanmış; gelişme yolları kapatılmaya çalışılmıştır. el-Ezher'e rakîb olarak te'sis edilen Kahire Üniversitesi'ne, bu üniversitenin gelişmesine ne kadar ihtimam gösterilmişse, el-Ezher'in yıkılması için de o kadar çaba sarfedilmiştir.

Meselâ, bu Üniversite'de doktora öğrenciliği (el-Âlimiyye) seviyesine kadar ilerleyen, sonra da İslâm'a zıt bazı fikirlerinin farkına varılarak -kendi ifadesine nazaran- ıskat olunan, önce Maarif Vekâleti müsteşarlığı, sonra da Maarif Vekilliği yapmış bir Dr. Tâhâ Hüseyin, el-Ezher'e karşı bayrak açanların başında gelmekteydi. el-Ezher'in en önemli öğrenci kaynağı olan ve el-Kuttâb adı verilen Kur'ân kurslarının devlet eliyle kapatılıp binalarını devletleştiren ve yerlerinde ilkokullar (el-Medârisu'l-İbtidâiyye) açılmasını sağlayan kanunu (Tevhid-i tadrîsât kanununu) Maarif Vekâleti Müsteşarı iken çıkarttıran O'dur. el-Eyyâm adlı eserinin birinci ve ikinci cildleri, Tâhâ Hüseyin'in, el-Ezher'e ve ulemâsına duyduğu

15 Ahmed Muhammed 'Avf, el-Ezher fi Elfi 'âm, Kahire 1982, s. 27.

kin ve nefretin çok açık ifadeleri ile doludur.¹⁶

el-Ezher'e hücum edenlerin tenkidlerine, el-Ezher mensupları da davranışlarıyla ve Üniversite'nin gelişmesi yolunda çaba göstermemekle bir çeşit yardımcı da olmuşlardır.

Tarihi boyunca gerçekten fasîh Arapça'nın yavaş yavaş terkedildiğini görmek çok acıdır. 1986 yılında el-Ezher'e yaptığımız ziyaret sırasında Üniversitenin rektörü (Reîsu'l-Câmia) ile tercüman aracılığıyla konuşmak zorunda kaldığımızı üzülererek belirtmek isteriz. Konuştuğumuz dilin bir batı dili olduğu sanılmamalıdır. O'nun konuştuğu âmmî arapçayı biz anlamıyoruz, o ise fasîh Arapça konuşmaktan âdetâ ısrarla kaçınıyordu. Bereket versin mülâkatı sağlayan O Üniversitenin Öğretim Üyelerinden sayın Profesör hem fasîh, hem de âmmî Arapçayı konuşabiliyordu da bizim fasîh dille söylediklerimizi sayın rektöre, onun âmmî dille söylediklerini de bize fasîh dille -belki çok garip gelecek ama- tercüme ediyordu.

Bazı öğretim üyeleriyle bu konuyu tartıştığımız zamanlarda sayın öğretim üyeleri, "Öğrencilerin fasîh dili anlamakta zorluk çektiklerini ve öğretim üyelerini âmmî dille -ki kendi aralarında bu dile el-Luğatu'd-dârice adı veriyorlar- ders takririne zorladıklarını" söyleyerek derslerin de çoğunlukla âmmî Arapça ile takrir edildiğini söylemişlerdi.

Öyle anlaşılıyor ki artık, el-Ezher Üniversitesi fasîh Arapça'yı koruyan, muhafaza eden bir müesseseye olmaktan çıkmış durumdadır.

Bunun yanında Amerikan Üniversitesi (el-Câmiatu'l-Âmrikiyye bi'l-Kâhira), âmmî dilin yayılması için çalışmalarını büyük bir ciddiyetle sürdürmektedir. Meselâ Üniversitenin, âmmî Arapça öğretimine yönelik kursları başarıyla devam etmekte olup Mısır'da öğrenim yapmak üzere gelen yabancı (Arap asıllı olmayan) öğrenciler ilk önce bu kurslara katılarak avâm Arapçası'nı öğrenmekte, sonra Üniversite öğrenimine başlamaktadır. Altı ay gibi kısa bir zamanda âmmî Arapça'nın öğretildiği bu kurslar yanında el-Ezher Üniversitesi'nin hemen hemen aynı gaye ile kurduğu "ed-Dirâsetu'l-Hâssa" adlı müessesede 10 sene okuduğu halde fasîh Arapça'yı öğrenemeyen yabancı öğrencilerin bulunduğunu üzülererek müşahede etmiş bulunuyoruz ki, müessesenin ve buradaki eğitimin ciddiyeti hakkında bir fikir verir sanırız.

Hâsılı, bugün Arap âleminde Kur'ân-ı Kerim'in artık zor anlaşılır hale gelmesi, bu çalışmaların ne derecede başarılı olduğunun bir simgesidir.

16 Geniş bilgi için ayrıca bk. Hamdi es-Sekkût, A'lâmu'l-Edebi'l-Mu'âsir fi Mısır I Tâhâ Hüseyin, Kahire 1975, s. 150 vd; Tâhâ Hüseyin, Müstakbelu's-Sekâfe fi Mısır, Beyrut 1973, s. 436-444.

Bundan daha da acı olanı bugün, Mısır dahil olmak üzere birçok Arap ülkesinde Kur'ân-ı Kerim'i sıhhatli bir şekilde okuyabilmek için aynen Türkiye'de olduğu gibi Kur'ân kurslarına ihtiyaç duyulmasıdır ki Kahire'de "Ma'hedu Tahfizi'l-Kur'ân" adıyla açılmış Kur'ân kurslarında -İsmi her ne kadar Kur'ân-ı Kerim'i ezberletme gayesini göstermekte ise de sadece yüzünden okumayı öğretme ve sadece bazı namaz sûrelerini ezberletmeye yöneliktir- ve câmilerde çocuklar yanında yetişkinlerin de Kur'ân-ı Kerim'i yüzünden okumaya öğrenmeye çalıştıklarını görmek bizi son derece şaşırtmış; yetişkinlerin Kur'ân'ı, yüzünden sıhhatli bir şekilde okuyamadıklarını görünce küçük dilimizi yutacak hâle gelmiştik. Halk, Arapça konuşuyor, Arapça yazıyor okuyor ama Kur'ân-ı Kerim'i doğru dürüst okuyamıyordu. Daha açık bir ifade ile Kur'ân'ın dili olan fasîh Arapça'dan tamamen uzaklaşmış, yabancılaşmış; fasîh Arapça karşısında onlarla Arap olmayanlar arasında bir fark kalmamıştı.

NETİCE VE HALİ HAZIR DURUM:

Üzücü de olsa gerçek şu ki bugün Arap âlemi, Kur'ân dili olan Arapça'dan hemen tamamıyla uzaklaşmış bir durumdadır. Ürdün'ün güney bölgelerinde bir kısım kabilelerle Suudi Arabistan'ın Sican bölgesinde Benû Sa'd kabilesi ve Mısır'da azınlık durumunda kalmış bir avuç yüksek öğrenim görmüş müslüman dışında fasîh Arapça'yı konuşan, okuyup yazan hemen hemen kalmamış gibidir. Bir zamanlar fasîh Arapça'nın kalesi durumunda olan Kahire el-Ezher Üniversitesi dahi bugün bu özelliğini ve rüchaniyyetini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Halen, çoğu Lübnan'da münteşir, ama bütün Arap âleminde okunan moda ve aktüalite dergileri, hikâye, roman ve özellikle de tiyatro eserleri âmmî Arapça ile yazılmakta ve bu, bir tepki ile karşılanmamakta, gayet tabii karşılanmaktadır. Hattâ camilerde verilen va'zlar bile âmmî Arapça ile olup Mısır'ın en popüler vâizi Şeyh Şa'râvî -ki cuma va'zları genellikle devlet televizyonunca naklen yayınlanmaktadır- bile va'zlarını âmmî dille vermekte bir beis görmemektedir.

Bunlara ilâveten Mısır'da, devlet televizyonu programlarının, haber programları dışında kalan yayınlarının % 90'ı da âmmî dille olup adetâ bu dili teşvik ve yerleştirmeye çalışmaktadır.

Bunlardan daha da kötüsü fasîh Arapça ile konuşanların alay ve istihfafla karşılanması, gericilik ve tutuculukla itham edilip toplum içinde yalnızlığa itilmesidir.

Son olarak Mısır âmmî Arapçası hakkında bir bilgi vermek üzere hâlen kullanmakta oldukları bazı lafız ve isti'malleri fasîh Arapça'ya tercemeleri ile birlikte veriyoruz.

Fasîh Arapça

الذى التى
انتظر
أنا الذى أستحق
الأمّ ، أمى
ملك فلان
صباح الأمس
حارج
داخلى
انظر

Âmmî Arapça

ألى
إستن
أنا الذى أستاهل
ماما
بتاع فلان
امبارح
برة
جوة
بص

Fasîh

Âmmî

من أين تجيئ
الى أين تذهب
جميل ، حسن

وين جائي
وين راحى
كويس

Fasîh

Âmmî

قبل
امش ، ادخل
انتظرنى
كن على دقة

بس
نخش
خليك معى
خد بالك

فى الفوق
أقول لك
القبية
كلية الحقوق
قدام
قلبى
قرطاسية
قلم

فى الفوء
بأقول لك
الأبة
كلية الحقوء
أدام
ألبى
ئرطاسية
ألم

ثلاثمائة
أربعمائة
ثمانمائة
ثلاث

تلمتمئة
ربعمئة
تمتمئة
تلات

لا أعرف
ما جاء
لا تخف
يمكن

مارفش
ما جاش
لا تخفش
بيمكن

هذه
هذا
شبه شبيه
كيف حالك
أغلق
قليل
شئى بارد
هو جائي
أريد
ماذا تريد
أخبز
لا
بعد
أتجه كذا
أليس كذلك
ما عليك شئى
ما عليه شئى
من أنت ، من هو
ماء
هو

دى
دا
زى
زيك
سكر
شوية
حاجة صاعة
هو طالع
عايز
عايز إيه
عيش
لا
لس
لف كذا
مش كذا
ماليش
مين
ميه
هو